

Синонімія як один із механізмів організації одиниць індивідуального лексикону природного білінгва

О. А. Гапченко

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Corresponding author. E-mail: lengapchenko@gmail.com

Paper received 23.03.17; Accepted for publication 28.03.17.

Анотація. Стаття присвячена аналізу новітніх підходів до вивчення синонімії та суміжних явищ. Основна увага акцентується на когнітивних і психолінгвістичних аспектах синонімії. На матеріалі асоціативних експериментів досліджуються особливості формування і функціонування синонімічних зв'язків у структурах внутрішнього лексикону людини, аналізуються факти впливу індивідуального комбінованого білінгвізму на специфіку процесів синонімізації одиниць у лексиконі білінгва, з'ясується психологічна реальність домінанти синонімічного ряду.

Ключові слова: семантика, синонімія, психолінгвістика, індивідуальний лексикон білінгва.

Вступ. Сучасна лінгвістика розглядає слово як системно-мовний і психологічний феномен, що бере участь у формуванні інформаційної бази людини, оволодінні досвідом попередніх поколінь і становленні індивіда як члена певного соціуму [3, с. 425]. Функціонування слова в індивідуальній свідомості людини визначається сформованим образом світу, місцем слова в мовній системі та його комунікативними характеристиками. Будучи засобом доступу до єдиної інформаційної бази, *індивідуальний лексикон* відображає системність знань носія мови про навколишній світ, його закономірності та зв'язки. Уся психофізіологічна діяльність людини спирається на здатність знаходити в реальній дійсності важливі факти й ознаки на основі подібності й відмінності. Ця тенденція має універсальний характер і може розглядатися як психологічна реальність. Функціонування слів в індивідуальній свідомості мовців визначають різного роду асоціативні зв'язки. До складу асоціативних полів входять синоніми, суперординати, гіпоніми; слова, значення, яких мають спільні компоненти з ядром поля; значення, які мають спільні компоненти з суперординатою; потенційні антоніми [4, с. 264–265]. За такого підходу розуміння феномену *синонімії* лише як повного чи часткового збігу значень слів, морфем, фразеологічних одиниць, граматичних форм при відмінності їх звукової форми, очевидно, є недостатнім. Як свідчать дослідження, ідеальні синоніми існують тільки у словнику, у реальному житті відбувається постійний процес активації та структуризації елементів досвіду носіїв мови. Поява і функціонування синонімічних одиниць визначені динамізмом людської діяльності, тому цілком закономірно, що останнім часом у рамках антропоцентричної парадигми в лінгвістиці розвивається психолінгвістичний підхід до вивчення синонімії (праці О. О. Залевської, С. В. Лебедевої, В. А. Белова, А. А. Шумилової та ін.).

Мета дослідження: експериментальним шляхом вивчити особливості формування і функціонування зв'язків синонімічного типу в індивідуальному лексиконі людини, проаналізувати факти впливу індивідуального білінгвізму на специфіку процесів синонімізації одиниць у лексиконі особистості, з'ясувати психологічну реальність домінанти синонімічного ряду.

Матеріали та методи. Теоретичною базою дослідження послужили психолінгвістична теорія слова як здобутку індивіда, концепція єдиної інформаційної бази О. О. Залевської, теорія проксиматики С. В. Лебедевої, класична теорія синонімії, представлена у працях Ю. Д. Апресяна, А. П. Євгенєвої, Дж. Лайонза, Л. М. Полюги, О. О. Тараненка, Г. А. Уфимцевої та ін. Матеріал дослідження – результати проведених асоціативних експериментів різного типу, учасниками яких були вихідці з різних регіонів України, котрі вільно володіють двома або більше

мовами.

Результати та їх обговорення. Через відсутність єдиних критеріїв синонімічності терміни *синонім* і *синонімія* не мають чітких визначень. У психолінгвістичній літературі замість поняття *синонімія* часто використовують поняття *близькість значення слів*. Використовуючи термін *близькість значення слів*, мають на увазі різні аспекти семантики слова. Ч. Осгуд зауважував, що близькість значень слів визначається подібністю їхніх семантичних профілів або близькістю координат у «семантичному просторі» [12]. Параметри визначення рівня близькості значень слів точно не визначені, однак, у деяких дослідженнях відзначається, що є багато спільного між *синонімічністю слів* і *силою їхнього асоціативного зв'язку*. Теорія проксиматики, націлена на узагальнення уявлень про близькість значень мовних знаків, пояснює наявність різних підстав для встановлення *близькості значення слів* як одиниць *індивідуального лексикону* через зумовленість *єдиною інформаційною базою* індивіда й опору на різні форми репрезентації образу світу як продукту переробки індивідуального й соціального досвіду людини. Процес проксиматії розглядається як «частина інтелектуальної діяльності людини, ситуація, в якій задіяні аналогові, логічні, асоціативні механізми людського мислення, активізується уява, яка оперує образами, що дозволяє створювати необхідні смислообрази» [6, с. 63]. В основі підходу – *особистість мовця*. У цьому ракурсі під *близькістю значень слів* доцільно розуміти «відтворення смислів, що перетинаються, в індивідуальній свідомості за допомогою різних мовних засобів у процесі мовно-розумової діяльності» [11], а *синонімами* вважати слова, що *усвідомлюються носіями мови* як близькі за смислом [5].

Інтегративний підхід до близькості значення слів передбачає врахування всієї інформації, яка стоїть за словом у свідомості людини. Звернення до *мовної свідомості, індивідуального лексикону білінгва* дозволяє перевірити психологічну реальність різних теорій близькості значення слів. До проблеми функціонування одиниць синонімічного типу в індивідуальному лексиконі білінгвальної особистості ми підходимо з позиції теорії індивідуального знання (О. О. Залевська). З метою дослідження процесів творення, структурування і функціонування одиниць синонімічного типу в *індивідуальному лексиконі білінгва* була проведена серія психолінгвістичних експериментів, до участі в яких було залучено 135 осіб різних професій (переважно нефілологічних спеціальностей: біологи, будівельники, геологи, економісти, історики, медики, менеджери, освітяни, підприємці, політологи, програмісти, психологи, фізики, хіміки, юристи тощо) із вищою або неповною вищою освітою (63% - жіночої статі, 37% - чоловічої), які на сьогодні мешкають у м. Києві, однак є вихідцями з

різних регіонів України: м. Києва та Київської області, Вінницької, Дніпропетровської, Донецької, Житомирської, Запорізької, Івано-Франківської, Луганської, Миколаївської, Одеської, Полтавської, Рівненської, Херсонської, Черкаської, Чернігівської областей. Серед учасників експериментів були як представники регіонів, що характеризуються полікультурною та багатомовною ситуацією, так і регіонів, що мають більш монолітний мовний і культурний ландшафт. Серед інформантів були представники різних вікових груп: 18-21 років (26%), 22-30 років (34%), 31-40 (18%), 41-50 (10%), 51-60 (12%). Усі інформанти відзначили в анкеті володіння кількома мовами: щонайменше – українською та російською, а також англійською (66%), німецькою (21%), французькою (8%), італійською (3%), китайською (2%), турецькою (2%), іншими (2%). Деякі інформанти володіють не однією, а двома-трьома іноземними мовами: однією іноземною мовою – 63%, двома – 20 %, трьома – 2 %; не зазначили володіння іноземною мовою – 15%. Слід зауважити, що представники різних вікових груп по-різному визначають свій рівень володіння іноземними мовами. Так, інформанти віком до 30-ти років майже всі зазначають володіння якоюсь іноземною мовою, не зважаючи на рівень володіння. Білінгви інших вікових груп називають переважно ті іноземні мови, які вони реально непогано знають, або визначають рівень володіння мовою за допомогою приміток («вільно», «базовий рівень», «зі словником» тощо). Інформанти віком від 50-ти років і старші переважно відповідають, що не володіють іноземними мовами, або ставлять прочерк в анкеті. При цьому майже всі інформанти відзначають, що українською та російською вони володіють вільно, хоча рідною більшість називають одну з них (82%), обидві мови – 18%. Результати анкетування показали, що інформанти, які назвали рідними дві мови, засвоїли обидві мови ще в дошкільному віці (в родині, в побуті, з однолітками тощо), вільно володіють ними і використовують їх однаково часто. Нагадаємо, що переважна більшість учасників експериментів не мають філологічної освіти, іноземні мови вивчали спочатку в школі, пізніше – у вищих навчальних закладах. Тобто маємо справу з природним і комбінованим білінгвізмом інформантів.

Експеримент відбувався у два етапи. У першій частині експерименту інформантам пропонувалася анкета з 22 слів-стимулів, до яких потрібно було записати однакові або близькі за значенням слова. У другій частині пропонувалися 22 синонімічні ряди, в кожному з яких потрібно було обрати одне, стрижневе, на думку респондента, слово. З метою уникнення механічного переписування слів із другої частини експерименту в першу, анкети заповнювалися в 2 етапи: після заповнення першої анкети інформант отримував другу. Слова-стимули (прикметники різних тематичних груп) були вибрані зі Словника синонімів української мови [8].

На 22 стимули було отримано 948 асоціативних реакцій, які умовно можна кваліфікувати як синонімічні.

Переважна більшість інформантів заповнювали анкету українською, хоча не всі з них назвали її рідною у вступній частині анкети. У відповідях білінгвів, які назвали рідною російську мову, але відповідали українською, зустрічається більше так званих кальок, напр.: *високомірний, вичурний, впадаючий, вредний, забродивший, задира, іносказаний, передросвіт, релігійний, сплочений* тощо. Такі прояви інтерференції свідчать про неоднаковий рівень володіння мовами і, як наслідок, неспроможність білінгва швидко знайти український відповідник.

Більшість респондентів наводили 1 асоціат-синонім до кожного запропонованого слова-стимулу, однак у деяких анкетах на окремі стимули подані 2–3 асоціативні реакції. Чим більш абстрактним (або незрозумілим) для респондента було слово-стимул, тим більше асоціативних реакцій він намагався дати, при цьому кожна наступна реакція певним чином доповнювала, конкретизувала значення слова-стимулу або попередньої реакції, пор.: АЛЕГОРИЧНИЙ – *прихований, неочевидний; прихований, замаскований; замаскований, з підтекстом; схований, неясний, неочевидний; езопівський, прихований; БУНДЮЧНИЙ – з гонором, пихатий; пихатий, зарозумілий; сердитий, гонорливий, амбітний; пихатий, гоноровий; нахмурений, ображений; гонорливий, з пихою; гордий, високомірний; МІФІЧНИЙ – вигаданий, легендарний, епічний; нереальний, химерний; видуманий, вигаданий, неіснуючий; вигаданий, придуманий; неіснуючий, вигаданий; неіснуючий, казковий; казковий, ілюзорний, примарний; основоположний, придуманий, легендарний; давній, легендарний; казковий, фантастичний.*

Стимули-прикметники викликали різні за частини-мовно належністю реакції: прикметники – 85%, іменники – 10%, прислівники – 3%, дієслова – 1,5%. Окрему групу становлять асоціат-словосполучення чи речення (1,5%). Таким чином, переважна більшість отриманих асоціацій відображає парадигматичні зв'язки між стимулом і реакцією, синтагматичні зв'язки репрезентовані нечисленими приїменниково-іменниковими конструкціями чи реченнями.

Парадигматичні зв'язки проявляються через синонімічні й гіпо-гіперонімічні відношення. Найчастотнішими асоціаціями, що відображають синонімічні і близькі до них відношення, на запропоновані стимули-прикметники є прикметники. При цьому походження слова-стимулу (належить воно до власне української лексики чи є похідним від запозиченого), як правило, не впливає на частини-мовно належність реакції. Очевидно, респонденти, виконуючи умови експерименту, намагалися дати асоціацію-синонім якомога ближчу до самого стимулу, тому на стимул-прикметник відповідали у більшості випадків також прикметником, пор.: АЛЕГОРИЧНИЙ – *прихований (41), замаскований (16), інакомовний (14), переносний (8), з прихованим змістом (6), неясний (4), той, який має прихований зміст (2); символічний, дооплановий; з підтекстом; схований, іносказаний, похідний, завуальований, ілюзорний, перебільшений, протилежний, невідповідний, порівняльний, повчальний, висміювання (1); БОГОМІЛЬНИЙ – віруючий (38), набожний (22), побожний (9), релігійний (9), релігійний (1); ІМПОЗАНТНИЙ – солідний (18), презентабельний (16), видний (15), статний (14), величний (6), поважний (6), показний (6), ставний, гарний харизматичний, підвищений, екстравагантний, незвичайний, достойний, впевнений, рішучий, респектабельний, привабливий; який добре виглядає; захопливий, епатажний, яскравий, цікавий, незвичний, надзвичайний, репрезентабельний, вичурний, щоголь, денді (1); КОМИЗЛИВИЙ – вередливий (31), примхливий (17), капризний (15), неслухняний (12), балуваний (12), плаксивий (8), непосидючий (6), крикливий (6), вредний (4), сором'язливий, химерний, дивний, скиглячий (1); МІФІЧНИЙ – вигаданий (27), нереальний (14), фантастичний (14), легендарний (12), придуманий (12), неіснуючий (10), казковий (3), давній (2), видуманий, незвичайний, таємний, уявний, епічний, ілюзорний, примарний, химерний, аморфний, історичний, міфологічний, фата моргана (1); МОНУМЕНТАЛЬНИЙ – величний (32), глобальний (23), ґрунтовний (23), капітальний (14), основоположний (14), фундаментальний*

(14), великий (12), грандіозний (12), високий (10), величавий (8), глибокий (2), всеохоплюючий (2), кам'яний (2), кременний (2), повний (2), вічний, вражаючий, довічний, класичний, незрушній, непохитний, об'ємний, оздоблений, серйозний, солідний, стрижневий (1); ПРЕНИКЛИВИЙ – пронизливий (32), глибокий (14), душевний (12), чуйний (12), чуттєвий (12), щемкий (8), дошкульний, різкий, вражаючий, докучливий, експресивний, інтуїтивний, нищівний, передбачливий, пильний, рефлексивний, розуміючий, розумний, сердечний, уважний, чутливий (1) (зберігається орфографія відповідей інформантів; курсивом тут подані асоціативні реакції, не зафіксовані в Словнику синонімів [8]).

Хоча більшість реакцій на стимули-прикметники становлять прикметники, зафіксовані також асоціативні іменники (АЛЕГОРИЧНИЙ – висміювання; ГРУБИЙ – невіглаз, хам; ІМПОЗАНТНИЙ – цоголь, дєнді; ЛУКАВИЙ – лицьмір; ПРИЧЕПЛИВИЙ – задира, реп'ях; СЕБЕЛЮБНИЙ – еґоїст, однолюб). Як зазначалося, синтагматичні відношення репрезентовані у відповідях інформантів поодинокими прийменниково-іменниковими конструкціями чи реченнями. Так, зафіксовані окремі відповіді у вигляді словосполучень або речень різної структури (АЛЕГОРИЧНИЙ – з прихованим змістом (6), той, який має прихований зміст (2); БУНДЮЧНИЙ – з гонором; ДОСВІТНИЙ – до світанку (2); ЗАЧІПЛИВИЙ – впадаючий в око; ІМПОЗАНТНИЙ – який добре виглядає; КОРЕНАСТИЙ – міцний статурою; мало зросту; могутній, але невисокий; МІФІЧНИЙ – фата морґана; СЕБЕЛЮБНИЙ – закоханий у себе).

Деякі стимули не викликали в респондентів спонтанних асоціацій. Так, пропуски в анкетах зафіксовані біля стимулів БУНДЮЧНИЙ (10), КОМІЗЛИВИЙ (9), КВАСНИЙ (8), ЗАЧІПЛИВИЙ (7), АЛЕГОРИЧНИЙ (4), ВИКІНЧЕНИЙ (3), ЩЕМКИЙ (3), ІМПОЗАНТНИЙ (3), КОРЕНАСТИЙ (3), ПРЕНИКЛИВИЙ (3). Мова виступає як «засіб переживання власного досвіду індивіда у взаємодії з цим світом, категоризація при цьому визначена не стільки якоюсь «об'єктивною» мережею відношень, скільки прагматикою цього переживання» [6, с. 63]. Проксимация передбачає уточнення значення слова в ситуації «для мене – тут – зараз» (О. О. Залевська), а більшість із наведених слів, очевидно, не входять до активного життєвого респондентів (які мають освіту переважно технічного й економічного профілю). Будучи на периферії їхнього лексикону, ці слова не викликають спонтанних синонімічних асоціативних реакцій, оскільки при використанні слова людина керується своїми знаннями про властивості предметів і явищ навколишнього світу.

Серед асоціацій, що відображають синонімічні і близькі до них відношення, представлені різні за ступенем синонімічності лексеми, які за звичною термінологією можна кваліфікувати як абсолютні синоніми, часткові синоніми (ідеографічні, стилістичні тощо). Однак, подальший аналіз показав, що не всі асоціативні реакції можуть бути описані як випадки **синонімів** в суворому лінгвістичному розумінні цього терміну, тому більшість отриманих асоціативних реакцій будемо розглядати як **психологічні симіляри** (ВІРЮЧИЙ – сакральний, ГРУБИЙ – твердий, черствий). Індивідуальні симіляри можна пояснити тим, що «зустрічаючись із якоюсь аномалією або утрудненням, індивід починає їх пояснювати на основі свого знання і переживання» [6, с. 65]. Проблема близькості значення розглядається в контексті культурно-історичного і соціального досвіду. Асоціативний експеримент не завжди дає чітку картину близькості значення слів, однак у багатьох випадках сила зв'язку слів між симі-

лярами наближена до сили зв'язку між зафіксованими у словниках синонімами (АЛЕГОРИЧНИЙ – прихований, замакований, інакомовний; ОЩАДЛИВИЙ – економічний, бережливий, заощадливий; РОЗУМНИЙ – мудрий, мислячий, кмітливий, голова).

Як правило, синоніми об'єднують у синонімічні ряди, у межах яких виділяють **домінанту**. Незважаючи на традиційний підхід до **домінанти** як одиниці, що найбільш виразно втілює інтегруюче поняття, позначене словами синонімічного ряду, її виділення на практиці викликає певні труднощі. Г. А. Уфімцева зауважує, що визнання домінанти «веде фактично до підміни природних властивостей семантики природних мов метамовною семантикою, одиниць мови – одиницями опису» [9, с. 33]. Подібну думку висловлює В. Д. Черняк: «Загальне значення синонімічного ряду не може тлумачитися однослівно» [10, с. 23]. З метою вивчення структури синонімічного ряду і психологічної реальності його домінанти у другій частині нашого експерименту інформантам пропонувалося визначити основне слово в поданих синонімічних рядах. Ю. Д. Апресян відзначає прагматичну специфіку **домінанти**: «Вона обслуговує такі життєві ситуації, в яких інші синоніми ряду не можуть бути використані» [7, с. 28]. Саме з таких позицій ми підходили до аналізу відповідей інформантів у другій частині експерименту. У більшості випадків інформанти визнавали домінантою одиницю синонімічного ряду в номінативному значенні, яка безпосередньо, прямо виражала зв'язок із предметом, явищем, поняттям, його пряме, точне найменування без додаткових (експресивних, емоційних, стилістичних) елементів. Такий підхід інформантів у загальних рисах відповідає традиційному підходу до визначення домінанти синонімічного ряду: вона має найбільш широке значення, є «найбільш уживаним синонімом, має найбільш повну парадигму, найбільш широкий набір синтаксичних конструкцій, найбільш широку сполучуваність і найбільш нейтральна стилістично, прагматично, комунікативно і просодично» [1, с. 219]. У термінах когнітивної лінгвістики, **домінанту синонімічного ряду** називають **прототипом синонімічного ряду** в тому розумінні, що вона є ідеальним представником категорії [2, с. 132]. Використання психолінгвістичних експериментів корегує традиційне уявлення про домінанту синонімічного ряду. У психолінгвістичних дослідженнях синонімії вводиться поняття «плаваюча домінанта». Такі ознаки домінанти синонімічного ряду, як статичність і нейтральність, нестійкі, тому про домінанту синонімічного ряду можна казати як про стійку асоціацію всередині природної категорії.

В основі ментальної діяльності по встановленню близькості значення лежить операція порівняння. Вибір основи порівняння зумовлений низкою чинників (соціальних, психологічних та ін.). Встановлення близькості значення слів визначається особливостями індивідуального досвіду й тому є варіативним, а **близькість слів за значенням** – асиметричною [6, с. 62]. У людини можуть бути свої уявлення про позначуване, тому вона встановлює близькість значення слів на основі суб'єктивного чинника. Іноді під час експериментів інформанти підміняли слова-стимули, пред'явлені в анкеті, словами близькими за значенням, зауважуючи, що «це слово вже було», хоча насправді вихідний список слів містив лише близькі за значенням слова. Так, наприклад, при пред'явленні слова-стимулу **роботящий** інформанти казали, що воно вже було, хоча раніше в анкеті був стимул **працьовитий**. Наявність спільного кореня у слів-стимулів могла б наштовхнути інформантів на таке зауваження, однак, як бачимо, близькі семантично слова **працьовитий** і **робо-**

тящий – різнокореневі. Суб'єктивно близькими стають одиниці, об'єднані тематичними й родо-видовими відношеннями. *Тип близькості значення* слів залежить від ситуації, способу її концептуалізації в мовній картині світу та від низки інших мовних, соціальних і психологічних чинників.

Висновки. Знання семантики слів формується мережею різноманітних знань індивіда. З позиції теорії індивідуального знання **синонімія** розглядається як один із механізмів творення і функціонування одиниць в індивідуальному лексиконі людини, який є результатом взаємодії таких когнітивних процесів, як асоціювання, категоризація й лексикалізація. Використання психолінгвістичного критерію розширює традиційні межі синонімії. У рамках психолінгвістичного підходу синонімію можна тлумачити як *ментально-мовну категорію*, що реалізує пізнавальну діяльність людини, під час якої поєднуються значення різних за формою слів.

Узагальнюючи результати проведеного експерименту, можна зробити висновок, що суб'єктивна оцінка інформантами близькості значення слів не завжди збігається з тлумаченням синонімії в лінгвістичних джерелах, однак у багатьох випадках є дуже близькою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Апресян Ю. Д. Исследования по семантике и лексикографии / Ю. Д. Апресян. – М.: Языки славянской культуры, 2009. – Т. 1 : Парадигматика – 568 с.
2. Белов В. А. Типы синонимических рядов / В. А. Белов // Вопросы психолінгвістики. – № 22. – 2014. – С. 125–137.
3. Залевская А. А. Психолінгвістические исследования. Слово. Текст: Избранные труды. – М.: Гнозис, 2005. – 543 с.
4. Залевская А. А. Введение в психолінгвістику : учебник. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: РГГУ, 2007. – 560 с.
5. Лебедева С. В. Два подхода к исследованию лексической синонимии / С. В. Лебедева // Психолінгвістические исследования значения слова и понимания текста: межвуз. темат. сб. науч. трудов. – Тверь : Тверской гос. ун-т, 1999. – С. 68–73.
6. Лебедева С. В. Содержание и специфика термина «проксиматика» // Вопросы психолінгвістики. 2009. №10. С. 62–68.

REFERENCES

1. Apresyan, Ju. Studies in semantics and lexicography / Ju. Apresyan. – Moscow: Languages of Slavic culture, 2009. – Volume 1: Paradigmatic – 568 p.
2. Belov, V. Types of synonymic groups / Vadim Belov // Journal of Psycholinguistics. – № 22. – 2014. – Pp. 125–137.
3. Zalevskaya A. A. Psycholinguistic studies. Word. Text. – Moscow: Gnosis, 2005. – 543 p.
4. Zalevskaya A. A. Introduction to Psycholinguistics. – 2nd edition, revised and corrected. – Moscow : Russian State Humanitarian University, 2007. – 560 p.
5. Lebedeva S. V. Two approaches to studying the lexical synonymy / S. V. Lebedeva // Psycholinguistic approaches to word meaning and text understanding. – Tver: Tver State University, 1999. – Pp. 68–73.
6. Lebedeva S. Meaning and specificity of the term “proximity” //

Використання психолінгвістичних методів дослідження, зокрема асоціативного експерименту, дозволяє визначити ступінь семантичної близькості слів, уникнувши при цьому суб'єктивності. Для мовців близькими за значенням можуть бути слова, не зафіксовані у словниках синонімів. Суб'єктивно близькими можуть бути одиниці, поєднані тематичними й родо-видовими відношеннями. Асоціативна основа категоризації свідчить про індивідуальну презентацію синонімії у свідомості білінгва. Синонімічність мовних одиниць є результатом дії всього механізму його індивідуальних знань. Синонімами доцільно вважати слова, що усвідомлюються носіями мови як близькі за змістом. Для мовців існує значно ширше коло слів, які ідентифікуються як подібні за своїм значенням (близькі або ідентичні), ніж зареєстровані у словниках синонімів. Критерії суб'єктивної оцінки семантичної близькості потребують подальшого аналізу. Домінанта синонімічного ряду не є статичною одиницею й може розглядатися як стійка асоціація всередині природної категорії. Використання даних асоціативних експериментів дозволяє корегувати традиційні уявлення про структуру синонімічного ряду і його домінують.

7. Новый объяснительный словарь синонимов русского языка / Под ред. Ю. Д. Апресяна. – М.: Школа «Языки славянской культуры». 2003. – 2-е изд., испр. и доп. – 1488 с.
8. Полуга Л. М. Словник синонімів української мови. 2-е вид. – К.: Довіра, 2006.— 477 с.
9. Уфимцева А. А. Семантический аспект языковых знаков // Принципы и методы семантических исследований. – М., 1976. – С. 31-45.
10. Черняк В. Д. Проблема синонимии и лексико-грамматическая классификация слов. – Л., 1989. – 118 с.
11. Шумилова А. А. Синонимия как ментально-языковая категория (на материале лексической и словообразовательной синонимии русского языка: дисс. ... канд. филол. наук. Кемерово, 2009. – 273 с.
12. Osgood Ch. E., Suci G. J. & Tannenbaum P. H. The Measurement of Meaning. – Urbana: University of Illinois Press, 1957. – 346 p.

- Journal of Psycholinguistics. 2009. № 10. Pp. 62–68.
7. New Explanatory Dictionary of Russian Synonyms / Apresyan Ju. – Moscow: Slavic culture languages, 2003. – 2nd edition, revised and corrected. - 1488 p.
8. Poluga L. M. Synonyms dictionary of the Ukrainian language, 2nd edition. – Kyiv: Dovira, 2006.— 477 p.
9. Ufimtseva A. A. Semantic language units aspects // Principles and methods of semantic studying. – Moscow, 1976. – Pp. 31-45.
10. Chernyak V. D. The issues of synonymy and lexical and grammatical word classification. – L., 1989. – 118 p.
11. Shumilova A. A. Synonymy as mental-language category (based on the lexical and derivational synonyms Russian language).—Kemerovo, 2009. 273 p.

Synonymy as one of mechanisms of the organization of units of an individual lexicon natural bilingual

O. A. Gapchenko

Abstract. This article analyzes the new approaches to study the synonyms and its related phenomena. The prior attention is focused on the cognitive and psycholinguistic aspects of synonyms. There are investigated the features of synonymous relations formation and functioning inside the internal structures of human lexicon based on the associative experiments material, analyzed the facts of impact the individual bilingualism onto the specific synonymy processes over the units in the bilingual lexicon, and turned out the psychological reality of a dominant in the synonymic rows.

Keywords: semantics, synonymy, linguistic personality, individual lexicon, psycholinguistics.

Синонимия как один из механизмов организации единиц индивидуального лексикона естественного билингва

Е. А. Гапченко

Аннотация. В статье рассматриваются современные подходы к изучению синонимии и смежных явлений. Основное внимание сосредоточено на когнитивных и психолінгвістических аспектах синонимии. На материале ассоциативных экспериментов изучаются особенности формирования и функционирования синонимических связей в структурах внутреннего лексикона человека, анализируются факты влияния индивидуального комбинированного билингвизма на специфичу процессов синонимизации единиц в лексиконе билингва, рассматривается психологический статус доминанты синонимического ряда.

Ключевые слова: семантика, синонимия, психолінгвістика, индивидуальный лексикон билингва.